

”Olen konsultoivana sellainen tietotoimisto”

Varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkemyksiä konsultoinnista osan työnkuvaa

Erityispedagogiikan
kandidaatintutkielma

Laatija:
Rebekka Raula

27.5.2024
Turku

Kandidaatintutkielma

Oppiaine: Erityispedagogiikka

Tekijä: Rebekka Raula

Otsikko: ”Olen konsultoivana sellainen tietotoimisto” Varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkemyksiä konsultoinnista osana työnkuvaa

Ohjaaja: KM, yliopisto-opettaja, erityisopettaja Henna Pirhonen

Sivumäärä: 33 s. 5 liites.

Päivämäärä: 27.5.2024

Tutkielma on laadullinen tutkimus, jonka aiheena on varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkemykset konsultoinnista osana työnkuvaa. Tavoitteena on havainnollistaa varhaiskasvatuksen erityisopettajien omia kokemuksia konsultaatiosta työotteena. Konsultointi tukee lasten, työyhteisön sekä huoltajien hyvinvointia ja on merkittävä osa kasvatusta, kun toteutetaan inklusion periaatteita. Kokemuksia kerättiin kolmelta pätevältä varhaiskasvatuksen erityisopettajalta, joiden työnkuvaan kuuluu konsultointi. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin puolistrukturoituja teemahaastatteluita. Haastattelun teemoja oli kolme: varhaiskasvatuksen erityisopettajan työpäivä, konsultointi työmenetelmänä ja konsultoinnin vaikutukset. Analysointi toteutettiin teemoiteltuna sisällönanalyysinä. Analysointi vaiheessa aineisto litteroitiin ja anonymisoitiin. Keskeisimmiksi tuloksiksi muodostuivat varhaiskasvatuksen konsultoivien erityisopettajien työn osaamisvaatimusten monimuotoisuus sekä tunteiden tunnistamisen ja hallitsemisen tärkeys konsultoinnissa.

Asiasanat: erityispedagogiikka, varhaiskasvatus, konsultaatio, inklusio

Sisällys

1	Johdanto	4
2	Teoreettinen viitekehys	6
2.1	Varhaiskasvatus	6
2.2	Erityisopetus varhaiskasvatuksessa	7
2.3	Varhaiskasvatuksen erityisopettajan työnkuva	9
2.4	Konsultointi	12
3	Tutkimuksen toteuttaminen	15
3.1	Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys	15
3.2	Tutkimusaineisto ja aineistonkeruumenetelmä	15
3.3	Aineiston analyysi	18
4	Tulokset	19
4.1	Yleiskuva työn sisällöstä ja konsultoinnista	19
4.2	Osaamisvaatimukset	23
4.3	Konsultointitilanne	25
4.4	Konsultoinnin vaikutukset: lapset, vanhemmat ja työyhteisö	27
5	Pohdinta	30
5.1	Eettisyys ja luotettavuus	31
5.2	Jatkotutkimusmahdollisuudet	32
	Lähteet	34
	Liitteet	36
	Liite 1. Haastattelukutsu	36
	Liite 2. Tietosuojailmoitus	37
	Liite 3. Haastattelurunko	40

1 Johdanto

Varhaiskasvatuksella on suuri merkitys lapsen elämässä. Se kasvattaa, tukee ja valmistaa eteenpäin opintopolulla. Varhaiskasvatuksen juuret ulottuvat Suomessa vuoteen 1880, jolloin lastentarhatoiminta aloitettiin. Toiminta perustui ajatukseen köyhien kotien lasten hoidosta ja opetuksesta. Pedagoginen osuus lastentarhatoiminnassa perustui Friedrich Fröbelin pedagogiikkaan. Fröbelin pedagogiikka keskittyi leikin, toiminnallisuuden, työkasvatuksen ja oppimisen ilmenemiseen toiminnassa. (Ranta ym. 2021, 61.) Friedrich Fröbelistä muodostui merkittävä henkilö varhaiskasvatuksen historiassa ja nykypäivänä hänen nimeään kantaa muun muassa varhaiskasvatuksen opettajien vuonna 1987 perustama yhtye Fröbelin palikat, joka esittää lastenmusiikkia.

Nykypäivän varhaiskasvatus toteutetaan inklusiivisten periaatteiden mukaisesti vuoden 2018 varhaiskasvatuslain mukaisesti (Varhaiskasvatuslaki 3 §). Inklusiolla tarkoitetaan tässä yhteydessä osallistavaa kasvatusta, jonka tavoitteena on tasa-arvoisesti mahdollistaa kasvatus jokaiselle. Tiivistettynä inklusion tavoitteena on sijoittaa kaikki samaan ryhmään, eli siirrytään pois erillisten ryhmien mallista. Integrointi tarkoittaa lapsen sijoittamista erillisestä ryhmästä yleiseen ryhmään. Inklusiolla tavoitellaan tasa-arvoista yhteiskuntaa, jossa vammasta tai muista erityistarpeista riippumatta yksilö pystyy olemaan osana. Tavoitteen taustalla on syrjäytymisen vähentäminen ja yhteenkuuluvuuden lisääntyminen, eli ihmisoikeuksien toteutuminen. Keskeistä inklusiiossa on ihmisten erilaisuuden ymmärrys (Laakso ym. 2023, 28).

Varhaiskasvatuksessa inklusiivisuus näkyy monin tavoin ja erityisopettajien rooli siinä on merkittävä. Erityisopettaja omaa erityispedagogiikan asiantuntijuutta ja ammattitaitoa, jotka tukevat inklusion tavoitteita. Varhaiskasvatuksen erityisopettajien konsultoiva työote tukee alan inklusiota. Historiallisesta näkökulmasta voidaan mainita, että konsultointi koettiin jo 1980-luvun puolivälissä tärkeäksi osaksi erityistarpeisten koulutuksen tukemisessa (Awatif 2018, 70). Konsultointi tukee lasten, työyhteisön sekä huoltajien hyvinvointia. Se on työote, joka mahdollistaa erityistarpeisten lasten integroinnin sujuvuutta, tuomalla esille yksilölliset tarpeet ja havainnot. Tutkielmassa tutkitaan varhaiskasvatuksen erityisopettajien mielikuvia konsultoinnista osana arkea, konsultointia työotteena sekä konsultoinnin havaittuja vaikutuksia. Tavoitteena on tuoda esille kokonaiskuva siitä, miten varhaiskasvatuksen erityisopettajat kokevat konsultoinnin osana työnkuvaansa ja millaisia vaikutuksia heidän havaintojensa mukaan sillä on.

Konsultoivan työtteen yleistyessä inklusion myötä kasvatustalantentillä, on sen ymmärrys hyväksi alan ammattilaisilla. Tämän vuoksi on sen tutkiminen merkityksellistä.

Ammattilaisten on tärkeää saada tietoa toistensa tavoista tehdä konsultoivaa työtä, jotta työte voi kehittyä. Näin ymmärrys jakaantuu ammattilaiselta toiselle osana moniammatillista yhteisöä.

2 Teorettinen viitekehys

Tutkielman teorettinen viitekehys koostuu tutkimusta koskevien käsitteiden avaamisesta. Käsiteltävinä aiheina ovat olennaisesti varhaiskasvatus, varhaiskasvatuksen erityisopettajan koulutus sekä työnkuva ja konsultointi työtteenä. Nämä toimivat lähtökohtina teoreettiseen viitekehukseen. Käsittely tapahtuu syventymällä aiheiden yksityiskohtiin, jotka ovat vaikuttavia tekijöitä tutkielmassa.

2.1 Varhaiskasvatus

Opetushallitus määrittelee varhaiskasvatuksen kokonaisuudeksi, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka. Kokonaisuuden muodostavat kasvatus, opetus ja hoito, jotka toteutetaan suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti (Varhaiskasvatus 2024, Opetushallitus). Fröbelin pedagogiikan muodostamat peruspilarit näkyvät edelleen varhaiskasvatuksen tavoitteissa. Lastentarhatoiminta on muovautunut varhaiskasvatukseksi, jolla on selkeitä tavoitteita lapsen eduksi. Tavoitteina ovat lapsen kasvun, kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen sekä edistäminen. Tavoitteiden saavuttamiseksi on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu.

Vielä ennen vuotta 2013 varhaiskasvatusta kutsuttiin päivähoidoksi, mutta ohjauksen siirtyessä sosiaali- ja terveystieteiden ministeriöstä opetus- ja kulttuuriministeriöön vaihtui nimike (Alila ym. 2014, 11). Lastentarha-nimike ei ole myöskään enää virallisessa käytössä, vaan varhaiskasvatusta järjestetään päiväkodeissa, perhepäivähoidossa sekä avoimena varhaiskasvatustoimintana, jonka toiminta tapahtuu soveltuvassa paikassa.

Varhaiskasvatuslaissa on määritelty, että lapset, jotka eivät ole vielä oppivelvollisuusikää saavuttaneet sekä erityisien olosuhteiden mukaan myös sitä vanhemmat, voivat saada varhaiskasvatusta (Varhaiskasvatuslaki 1 §). Esiopetuksesta puhutaan arkikielessä usein esikouluna ja sitä on lain mukaan järjestettävä oppivelvollisuuden alkamista edeltävänä vuonna (Perusopetuslaki 4 §).

Lapsen edun valvomista tukee varhaiskasvatuksessa monialainen yhteistyö. Päiväkodeissa yhteistyöhön osallistuvat työntekijät, joiden ammatillinen osaaminen jakautuu eri aloihin. Esimerkiksi päiväkodin johtaja ja erityisopettaja ovat jatkuvassa yhteistyössä toteuttaakseen jokaisen lapsen yksilölliset varhaiskasvatuksen tavoitteet. Kunnan on huolehdittava yhteistyön järjestymisestä sellaisten tahojen kanssa, jotka vastaavat opetuksesta, liikunnasta, kulttuurista, lastensuojelusta ja muusta sosiaalihuollosta, neuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta (Varhaiskasvatuslaki 7§). Yhteistyö tahojen kanssa varmistaa, että lapsi

saa oikeutetusti tarvitsemansa tuen ja palvelujen kokonaisuuden. Tärkeimmäksi yhteistyötahoksi voidaan määritellä lapsen huoltajat. Kodin ja päiväkodin tiivis yhteistyö tukee lapsen hyvinvoinnin kokonaisvaltaista seuraamista. Esimerkkinä yhteistyöstä voidaan mainita tiedon välitys lapsen päivien sisällöstä päiväkodissa ja puolestaan kodin merkittävien tapahtumien välitys henkilöstölle.

2.2 Erityisopetus varhaiskasvatuksessa

Lapsen edun ja oikeuksien toteutuminen varhaiskasvatuksessa vaatii yksilöllistettyä kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukemista. Opetushallituksen mukaan jokaista lasta on kohdeltava tasa-arvoisesti, joten jokaista lasta koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys (Opetushallitus 2022). Näiden arvojen toteutumiseksi varhaiskasvatus on inklusiivista. Inklusiivista varhaiskasvatusta tukevat varhaiskasvatuksen erityisopettajat (Pihlaja 2022, 7).

Varhaiskasvatuksen tuen tasoja ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Tukien tarpeen tunnistaminen mahdollisimman varhain tukee oppimista, kehitystä ja hyvinvointia. Tuet sisältävät pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukimuotoja. Yleinen tuki koskee jokaista lasta ja muodostuu yksittäisistä tukimuodoista. Tehostettu tuki annetaan lapselle, jos yleinen tuki ei riitä, ja se muodostuu useista tukimuodoista. Jos yleinen eikä tehostettu tuki ole riittävää tai lapsi tarvitsee tukea vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta merkittävästä toimintakykyä alentavasta syystä johtuen, on tuen taso erityinen tuki (Varhaiskasvatuslaki 15a §). Erityinen tuki on vahvin tuen muoto, ja se on jatkuvaa ja kokoaikaista sekä muodostuu useista tukimuodoista.

Kaikille lapsille, jotka osallistuvat päiväkodin tai perhepäivähoidon toimintaan, tehdään varhaiskasvatussuunnitelma (Opetushallitus 2024). Suunnitelma on varhaiskasvatuksen lain mukainen ja se tulisi tarkistaa ainakin kerran vuodessa (Varhaiskasvatuslaki 23 §).

Varhaiskasvatussuunnitelmasta puhuessa käytetään usein lyhennystä vasu. Vasun laatimiseen osallistuvat päiväkodissa lähtökohtaisesti varhaiskasvatuksenopettaja ja erityisopettaja sekä lapsi ja huoltajat. Vasu sisältää suunnitelman siitä, miten lapsen yksilöllistä kehitystä, oppimista ja hyvinvointia edistetään inklusiivisten periaatteiden mukaisesti varhaiskasvatuksessa (Opetushallitus 2024). Lisäksi kirjataan myös mahdollinen tuen muoto ja sen toteuttaminen.

Vasun lisäksi varhaiskasvatuksessa voidaan laatia lapsen esiopetuksen oppimissuunnitelma, jonka lyhenne on LEOPS. Tämä suunnitelma koskee lähtökohtaisesti lapsia, jotka saavat esiopetuksessa tehostettua tukea. Jos lapsi saa erityistä tukea esiopetuksessa, niin tehdään henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (Opetushallitus 2024). Suunnitelman lyhenne on HOJKS. HOJKS tehdään vain erityisen tuen lapsille, se vaatii päätöstä erityisen tuen toteuttamisesta. Vasu, LEOPS ja HOJKS ovat kaikki suunnitelmia, joiden laatimiseen osallistuu varhaiskasvatuksen erityisopetuksen vastaava, eli erityisopettaja.

Erityisopetuksen tärkein rooli on varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Erityisopettaja tukee tukimuotojen toimeenpanoa ja jatkuvuutta ammatillisella osaamisellaan erityispedagogiikasta. Tämä osaaminen varmistaa huolenpidon lapsista sekä vahvistaa henkilöstön sitoutumista inklusiiviseen varhaiskasvatukseen (Pihlaja 2022, 14). Erityisopetuksen ja tuen muotojen kehittäjänä erityisopettajilla on vastuu lasten tuen tarpeiden arvioimisesta ja tunnistamisesta, kehityksellisten ja oppimiseen liittyvien pulmien ehkäisemisestä ennalta, lasten tuen tarpeisiin vastaamisesta, erilaisten interventioiden tai erityispedagogisten menetelmien tuntemuksesta. Lisäksi perheiden tukeminen lasten kasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen muun henkilöstön tukeminen ja ohjaaminen kuuluvat erityisopettajan vastuualueisiin. (Pihlaja 2022, 16–17.) Vaikutukset näkyvät oppimisympäristön lisäksi yksilöllisesti jokaisen lapsen kohdalla sekä henkilöstön toiminnassa.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan koulutus ja kelpoisuus

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan pätevyyden saavuttamiseksi on kaksi mahdollista vaihtoehtoa. Molemmat täyttävät varhaiskasvatuslain kelpoisuus vaatimukset (Varhaiskasvatuslaki 30 §). Ensimmäinen on suorittaa varhaiskasvatuksen opettajan opinnot sekä lisäksi erityisopetuksen tehtäviin ammatillisia valmiuksia antavat opinnot. Toisena opiskelu vaihtoehtona on kasvatustieteen maisterin opinnot pääaineena erityispedagogiikka (varhaiserityisopettajan koulutus).

Perusopetuksen erityisopettajan koulutus vaatii erityispedagogiikan opiskelua syventäviin opintoihin asti, joita saa asetuksella määritellyllä oikeudella opettaa yliopistoissa (Pihlaja 2022, 14). Koulutus on mahdollista saada Suomessa Jyväskylän, Helsingin, Joensuun, Turun, Oulun, Lapin yliopistoissa sekä Åbo Akademiassa. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan työssä ei edellytetä perusopetuksen erityisopettajan koulutusta.

Varhaiskasvatuksen opettajan tutkinto-ohjelma valmistaa opetussuunnitelman mukaisesti hallitsemaan varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen keskeiset pedagogiset sisällöt ja perusteet. Koulutus antaa opiskelijalle ymmärrystä erityisesti kasvatusta, opetusta, kehitystä ja oppimista koskevista peruskäsitteistä sekä lainalaisuuksista ja yhteiskunnallisista merkityksistä. (Opetussuunnitelma 2022). Näiden opintojen lisäksi ensimmäinen vaihtoehto edellyttää erityisopetuksen tehtäviin ammatillisia valmiuksia antavat opinnot. Ammatillisia valmiuksia antavien opintojen sisältö perustuu erityispedagogiikkaan ja sen toteuttamiseen käytännössä.

Kasvatustieteen maisterin opinnot pääaineena erityispedagogiikka on tutkinto, joka valmistaa kattavasti kokonaisuutena varhaiskasvatuksen erityisopettajan työnkuvaan. Opintojen sisältöön kuuluu koulutuspolitiikka, koulutusjärjestelmät, koulutuksen suunnittelu ja arviointi sekä kasvatus- ja oppimistapahtumien teoriat ja käytännöt (Opetussuunnitelma 2022). Pääpaino opinnoissa perustuu valittuun pääaineeseen, eli erityispedagogiikkaan, jonka keskeisiin sisältöihin kuuluvat erityiskasvatusjärjestelmät, erityiskasvatuksen tarpeen arviointimenetelmät sekä erityisen tuen tarpeessa olevien ihmisten oppimisen opettamisen ja ohjaamisen periaatteet (Opetussuunnitelma 2022).

2.3 Varhaiskasvatuksen erityisopettajan työnkuva

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan työnkuvakokonaisuus riippuu työtehtävästä. On huomioitava, että varhaiskasvatuksen erityisopettajan työn lähtökohtana on edistää lapsen oikeutta kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeen (Syrjämäki & Heiskanen 2023, 183). Työnkuva on tehtäväkohtaista ja mahdollisia tehtäviä ovat lapsiryhmässä toimiva erityisopettaja, päiväkodin tai päiväkotien yhteinen erityisopettaja, konsultoiva ja ohjaava erityisopettaja, varhaiskasvatuksen järjestäjän asiantuntijatehtävässä toimiminen, yhteistyö tahot ja vuorovaikutus huoltajien kanssa (Pihlaja 2022, 11). Varhaiskasvatuksen erityisopettajan tehtävien jako on muodostettu Varhaiskasvatuksen opettajien liiton määrittelyiden mukaisesti. Yhdessä työpaikassa voi erityisopettajalla olla useampia tehtäviä, jotka muodostavat työnkuvan kokonaisuuden erityispedagogiikan asiantuntijalle. Työtehtävien, kuten konsultaatio ja erityisopetus painottuminen työssä riippuu paikallisesti määritellystä työnkuvasta (Syrjämäki & Heiskanen 2023, 183).

Lapsiryhmässä toimiva erityisopettaja

Erityisopettajan työtehtävä voi olla opettajana toimiminen varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen lapsiryhmässä. Erityisopettajan lapsiryhmät voidaan jakaa kahteen muotoon. Ensimmäisessä ryhmämuodossa lähtökohtaisesti jokaisella lapsella on tuen tarvetta, eli ryhmä on erityisryhmiä. Varhaiskasvatuksen inklusion myötä yleisempi ryhmämuoto on yleinen ryhmä, johon on integroitu tuen tarpeita omaavia lapsia. Näiden lisäksi voi erityisopettaja toimia osana yhteisopettajuutta, jolloin työparina on varhaiskasvatuksen opettaja.

Lapsiryhmässä toimiva erityisopettaja kantaa vastuun ryhmän erityisopetuksesta sekä ohjauksen arvioinnista, suunnittelusta ja toteutuksesta. Tämä tapahtuu ryhmän jokaisella mahdollisella tasolla, eli lapsen, pienryhmän tai koko ryhmän kohdalla (Pihlaja 2022, 12). Lisäksi työtehtäviin sisältyy vastuu yhteistyön toteutumisesta huoltajien ja asiantuntijatahojen välillä sekä ryhmän muiden henkilökunnan jäsenten ohjaaminen erityispedagogiikan asiantuntijana.

Lapsiryhmässä toimiva erityisopettaja on vastuussa useammasta osa-alueesta, jotka luovat työnkuvan kokonaisuuden. Osa-alueiden ollessa oman ryhmän sisältö, yhteistyön toimivuus ja oman asiantuntijuuden jakaminen, on työnkuva laaja. Yleisesti erityisopettaja myös jakaa asiantuntijuuttaan muulle henkilökunnalle.

Päiväkodin tai päiväkotien yhteinen erityisopettaja

Erityisopettaja voi toimia yhdessä tai useammassa päiväkodissa ja tällöin puhutaan laaja-alaisesta erityisopettajasta, jolla ei ole omaa lapsiryhmää. Erityisopettaja voi toimia yhteisopettajana lapsiryhmässä, ja tällöin toteutetaan osa-aikaista erityisopetusta. Työnkuva mahdollistaa laajan vaihtelevuuden ryhmä- ja päiväkotikohtaisesti sekä vaikuttavana tekijänä ovat myös toimintakaudet ja muun henkilöstön tarpeet. (Pihlaja 2022, 12).

Päiväkodin tai päiväkotien yhteisen erityisopettajan työnkuva muodostuu erityispedagogisen toiminnan asiantuntijan ja kehittäjän tehtävistä. Näihin tehtäviin kuuluvat konsultointi, sekä henkilökunnan opastus. Konsultointi sisältää lasten tuen arviointia ja erityistä tukea tarvitsevien lasten ohjauksen suunnittelua. Ohjauksen suunnittelua on esimerkiksi interventioiden järjestäminen. Lisäksi tarpeen mukaan henkilöstön konsultointi ja yhteistyö huoltajien kanssa. (Pihlaja 2022, 12.)

Henkilökunnan opastus työtehtävänä on erityispedagogiikan asiantuntijuuden jakamista. Tarkoituksena on mahdollistaa lapsen kehityksen ja oppimisen asiantunteva seuraaminen. Laaja havainnoiva seuraaminen on mahdollista, kun yhdistetään päiväkodin henkilöstön osaamisen ja asiantuntijuuden vahvuudet. Tämän takia lapsen hyvinvoinnin tarkkailu on sujuvaa ja monialaista yhteistyötä.

Konsultoiva ja ohjaava erityisopettaja

Konsultoivan ja ohjaavan erityisopettajan työtehtävät painottuvan yhteistyöhön varhaiskasvatuksen opettajien, muun henkilökunnan ja huoltajien kanssa. Konsultointien ja ohjauksen tarkoituksena on tukea lasten tuen tarpeiden havainnollistamisessa, arvioinnissa sekä toteutuksessa. Lapsen tuen tarpeiden arviointi ja sopivien tukitoimien löytäminen vaatii erityispedagogiikan asiantuntijuutta. Tätä asiantuntijuutta varhaiskasvatukseen tuo konsultoiva ja ohjaava erityisopettaja.

Konsultoivana työntekijänä toimivan erityisopettajan työtehtäviin kuuluvat konsultaatiot. Konsultaatioiden tavoitteena on selvittää kohteena olevaa tilannetta ja miettiä mahdollisia ratkaisuvaihtoehtoja. Konsultaatioiden pituudet ja kertamäärät vaihtelevat tapauskohtaisesti. (Pihlaja 2022, 12). Esimerkiksi lapsen saadessa tehostetun tuen päätöksen on tuen onnistumisen kannalta tärkeää varhaiskasvatuksen opettajan kyettävä konsultoimaan tilanteen etenemisestä erityispedagogiikan asiantuntijalta. Asiantuntijan tehtävänä on selvittää ja organisoida tukitoimia alueen tai kunnan tasolla ja järjestää tarvittavat tukitoimet osana moniammatillista yhteistyötä (Pihlaja 2022, 12). Lapsen huoltajat ovat oikeutettuja saamaan tukea ja opastusta erityisopettajalta konsultaatioiden avulla.

Ohjaavan erityisopettajan asiantuntijuutta hyödynnetään varhaiskasvatuksen toiminnassa yksilöllisellä ja yleisellä tasolla. Ohjaus tarkoittaa kehittämistyötä ja vastuuta konsultaatioita pidempien prosessien etenemisen seuraamisesta. Kehittämistyöstä voidaan mainita esimerkiksi työnohjaukselliset ryhmät, joiden tarkoituksena on tukea varhaiskasvatusyksiköitä (Pihlaja 2022, 12).

Varhaiskasvatuksen järjestäjän asiantuntijatehtävissä toimiminen

Yleisesti varhaiskasvatuksen erityisopettajan työtehtäviin kuuluu erityispedagogiikan asiantuntijana toimiminen. Tällöin erityisopettaja jakaa omaa tietämystään ja asiantuntijuuttaan erityispedagogiikasta. Tarkoituksena on antaa asiantuntevaa tukea

varhaiskasvatuksen muulle henkilöstölle ja huoltajille, jotta kyetään varmistamaan lasten pedagogista osaamista ja kehittymistä.

Erityisopettajan työskennellessä varhaiskasvatuksen järjestäjän asiantuntijatehtävissä on tehtävänä toimia erityisopetuksen asiantuntijana. Varhaiskasvatuksen järjestäjinä voivat olla kunta tai sen osa-alue, eli kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja. Erityisopettaja vastaa useasta varhaiskasvatuksen toimintayksiköstä, jotka sijaitsevat kunnan alueella.

Erityisopetuksen asiantuntijana työnkuvaan kuuluvat erilaiset tehtäväkokonaisuudet, jotka sisältävät tuki-, suunnittelu ja konsultointitehtäviä. Erityisopettaja selvittää tuen tarpeen alueellaan ja sen mukaisesti antaa ohjausta henkilöstölle. Henkilöstön tukeminen on jatkuvaa ja siihen liittyy myös tarpeen mukainen tuen mallin sisällön suunnittelu ja kehittäminen sekä toimeenpano. Konsultointien tarkoituksena on selvittää ja tukea henkilöstön lisäksi myös huoltajien hyvinvointia ja osaamista.

Asiantuntijan tehtävässä erityisopettaja osallistuu hallinnollisiin tehtäviin, joita voivat olla esimerkiksi asiantuntijan kuuleminen ja tuen päätösten seuranta. Erityisopettaja myös osallistuu oppilashuoltoryhmän toimintaan sekä koordinoi varhaiskasvatuksen tuen kuntatason ryhmää. Varhaiskasvatuksen järjestäjän asiantuntijatehtävissä toimivan erityisopettajan työnkuva on sisällöltään laaja ja vaihtelee kunta kohtaisesti. Työnkuvassa yhdistyvät erityisopetus ja hallinnolliset työtehtävät. (Pihlaja 2022, 13).

2.4 Konsultointi

Kasvatustieteen alaan sekä moneen muuhunkin alaan, kuten sosiaalityöhön, liittyy moniammatillinen yhteistyö. Varhaiskasvatuksessa moniammatillista yhteistyötä ilmenee paljon vain yhdenkin päiväkodin sisällä. Erityisopettaja tekee yhteistyötä lapsiryhmien opettajien, johtajan, psykologin ja sosiaalityöntekijöiden kanssa. Yhteistyö voi ilmetä myös kunnallisella tasolla, kuten hyvinvointilautakuntaa osallistuminen.

Konsultointi tukee moniammatillista yhteistyötä, koska sen tavoitteena on ammatillisen tiedon jakaminen. Tietoa ja osaamista jaetaan, jotta kyetään kohtaamaan tilanteet ja asiat useammalta näkökannalta sekä tukemaan osallistujien ymmärrystä. Kyetään tekemään interventioita ja yhteistyöprosesseja, joissa ammattilaiset kohtaavat yhteisen kohteen oman yksilöllisen ammatillisen osaamisensa kautta (Hartikainen 2022, 8). Ammatillisen tiedon jakaminen siis mahdollistaa ammattiryhmien välisten rajojen ylitystä, mikä tukee prosessin lopputuleman vakuuttavuutta.

Varhaiskasvatuksessa konsultaatiolla on useampia muotoja. Yksinkertaisuudessaan konsultaation tavoitteena on muodostaa ratkaisu tai ratkaisuvaihtoehtoja johonkin ongelmaan. Ratkaisujen muodostamiseen hyödynnetään erikoisosaamisen asiantuntijuutta (Puutio & Kykyri 2015, 19). Varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultaatiot voivat olla lyhyitä niin sanottuja ”hihasta vetoja” tai pidempiä prosesseja. Lyhyempien yksittäisten konsultaatioiden sisältö riippuu tilanteesta ja ajasta. Joskus tavoitteena voi olla hakea vahvistusta valittuun toimintamalliin tai akuutin avuntarpeen ilmaisu. Pidemmät konsultaatioprosessit käynnistyvät konsultaatiopyynnöllä, jonka tekee vanhempia tai useammin toinen henkilöstön jäsen. Konsultointisuhteen muodostuminen tapahtuu pidempiaikaisen yhteistyön edetessä konsultoin ja konsultoitavan välillä (Puutio & Kykyri 2015, 19). Konsultoinja ei näin ollen työskentele yksin, vaan on vuorovaikutuksessa esimerkiksi konsultoitavien tai toisten konsultoinjien kanssa (Awatif 2018, 71–72).

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan konsultaatiot perustuvat lapsilähtöiseen näkökulmaan, eli tilanteet ja asiat kohdataan lapsen etujen ja hyvinvoinnin kannalta (Veivo & Mäntykivi 2021, 18). Erityisopettajat osallistuvat omien työtehtäviensä raameissa lapsien kasvatuksen tukemiseen. Jotkut lapset saattavat kaivata jatkuvaa tukea ja toiset taas vain yksittäisissä tilanteissa. Erityisen tuen piirissä olevien lasten kohdalla ovat konsultaatiosuhteet toimivia tuen muotoja. Konsultaatioiden tarve ei kuitenkaan rajaudu erityiseen tukeen, vaan se on tarpeen mukaisesti toteutettavaa.

Erityisopettajan tehtävänä on seurata konsultaatioiden vaikutuksia, eli seuraamuksia ongelman ratkaisemisen saavuttamiseksi. Konsultaatiot saattavat olla yksittäisiä, mutta lasten edun vuoksi on erityisopettajan oltava tietoinen tilanteiden etenemisestä. Kokonaisvaltainen käsitys lapsen kehityksen etenemisestä on merkittävä osa konsultaatioiden onnistumisen kannalta. Muita onnistuneen konsultaation kulmakiviä ovat lapsilähtöisyyden lisäksi yhteinen päämäärä, edistävä ilmapiiri, toimiva yhteistyö, yhteinen kieli, selkeät roolit ja rakenne (Hartikainen 2022, 10).

Konsultaation rakenteen on oltava selkeä osallistujille, jotta kyetään etenemään yhteistä päämäärää kohti. Ilmapiirin on edistettävä konsultaation etenemistä, eli on kyettävä tukemaan yhteistoimijuutta. Yhteistoimijuutta konsultoinnissa voidaan myös kutsua tiimi työskentelyksi (Awatif 2018, 71) Yhteistoimijuuden, eli yhteistyön turvaaminen vaatii ymmärrystä tasavertaisista asemista ja osallistumisesta. Konsultoinva erityisopettaja on erityispedagogiikan ammattilainen, mutta se ei tee esimerkiksi varhaiskasvatuksen opettajasta alempiarvoista.

Molemmat ovat omien alojensa ammattilaisia ja kyse on yhteistyöstä, eikä käskemisestä tai johtamisesta. Yhteisen kielen ja sanaston tärkeydessä on kaksi osaa. Ensimmäisessä on ammattilaisten yhteinen sanasto, eli käytettäessä oman alan ammatillista sanastoa pidetään samalla huolta, että osallistuvat ymmärtävät sanojen sisällön. Toisena osana on ammattilaisen ja huoltajan tai lapsen välinen kieli. Konsultoinnin tavoitteiden ja lapsen edun saavuttamiseksi on tarpeen mukaan käytettävä tulkkia. Tulkin käyttö tukee osallistumista ja vaikuttamista (Opetushallitus 2018, 5).

3 Tutkimuksen toteuttaminen

Tutkimus toteutettiin laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Kohteena olevat varhaiskasvatuksen erityisopettajat kohdataan ajattelevina ja toimivina yksilöinä omassa viitekehyksessään (Aira 2005, 1074). Aineisto kerättiin puolistrukturoiduilla teemahaastatteluilla, johon osallistui kolme konsultoivaa varhaiskasvatuksen erityisopettajaa.

3.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymys

Tutkimuksen tehtävänä, eli tavoitteena on tuoda esille kokemuksia konsultatiivisen työtteen käytöstä varhaiskasvatuksen erityisopettajan työssä. Kokemusten esille tuominen ja niiden analysointi ilmentää konsultoinnin vaikutuksia varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen inklusiomallin myötä konsultaatio on alalla vakiintuneempi työote termi. Tutkimuksen tavoitteena on tukea sen sisällön määrittelyä alan asiantuntijoiden näkökulmasta. Näin ollen olen valinnut tutkimuskysymykseksi seuraavan.

Miten konsultointi työtteenä ilmenee varhaiskasvatuksen erityisopettajien työssä?

Tutkimuskysymys koskee varhaiskasvatuksen erityisopettajien kokemuksia konsultoinnin ilmenemisestä työtteenä. Kysymys on kohdistettu konsultoinnin ilmenemiseen. Ilmenemistä tarkastellessa kyetään tuomaan esille konsultoinnin eri ulottuvuudet. Ulottuvuuksilla tarkoitetaan konsultaation esiintymistä työn arjessa, yksilön ja yhteisön toiminnassa, sekä työtteen vaikutuksissa.

Ilmeneminen työn arjessa sisältää kokemuksen yleisesti konsultaation esiintymisestä varhaiskasvatuksen erityisopettajan työssä. Yksilön ja yhteisön toiminnassa konsultaation ilmeneminen vaikuttaa työyhteisön keskinäiseen kommunikointiin sekä mahdolliseen vuorovaikutukseen lasten ja heidän perheidensä kanssa. Käsitellessä konsultoinnin suoria tai epäsuoria vaikutuksia tarkoitetaan sen käytön vuoksi tapahtuvia tilanteita tai asioita.

3.2 Tutkimusaineisto ja aineistonkeruumenetelmä

Laadullisen tutkimuksen synonyymejä suomen kielessä ovat esimerkiksi kvalitatiivinen, pehmeä, ymmärtävä ja ihmistutkimus (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 1.2). Tutkimus

toteutettiin laadullisena tutkimuksena, koska se sopi yksittäisten ihmisten kokemusten ja selitysten sanalliseen havainnointiin. Kokemukset ja selitykset otettiin vastaan ymmärtävästi, koska yksilön kokemukset ovat hänen omiaan, eikä vääriä vastauksia ole. Toisin sanoen voidaan todeta, että jokaisen selityksen edistävän ilmiön ymmärtämistä (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 1.3.1). Tässä tutkimuksessa tutkittavana ilmiönä on konsultointi työotteena varhaiskasvatuksen erityisopettajan työssä, joten selittäjät ovat varhaiskasvatuksen erityisopettajat.

Laadulliselle tutkimukselle tyypillisesti aineistonkeruumenetelmänä käytettiin haastattelua (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 3). Tutkimusaineiston hankinta toteutettiin haastattelemalla kolmea varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Haastattelumenetelmä valittiin aineistonkeruuta varten, koska sen avulla kyettiin saamaan monipuolisia vastauksia sekä yksilölliset kokemukset saatiin selkeästi esille. Pyrittiin mahdollistamaan haastateltavien vastauksien monimuotoisuus käsitellessä omia kokemuksia omasta näkökulmasta. Tutkittaessa yksilön kokemuksia on järkevää kysyä asiaa yksilöltä (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 3.1).

Aineistokeruumenetelmänä haastattelu mahdollistaa joustavuuden, jota ei esimerkiksi kyselylomakkeessa ole (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 3.1.1). Kyettiin muun muassa palaamaan aikaisempiin kysymyksiin tai selventämään kysymyksen muotoa. Haastatteluissa edettiin haastattelurungon perusteella etukäteen määritetyssä järjestyksessä, mutta haastateltavilla oli mahdollisuus palata jo vastaamiinsa kysymyksiin ja niiden teemoihin ja täydentää niitä haluamansa mukaan.

Haastattelu toteutettiin teemahaastatteluna, joten olettamuksena oli, että haastateltavilla on ymmärrystä konsultoinnista työotteena. Oletus haastateltavien ymmärryksestä tehtiin, jotta voidaan olettaa vastaajien kykyä käsitellä teemoja (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 3.1.1). Haastattelu toteutettiin teemojen käytön vuoksi puolistrukturoituna. Suljetut kysymykset olisivat vaikuttaneet haastateltavien mahdollisuuteen ilmaista omia kokemuksiaan, joten kysymykset olivat avoimia, mutta teemat tukivat haastattelun struktuuria.

Haastattelun kysymykset jaettiin kolmeen teemaan, jotka tukeva tutkimuskysymystä ja perustuvat tutkimukset teoreettiseen viitekehykseen (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 3.1.1). Ensimmäisenä teemana oli varhaiskasvatuksen erityisopettajan työpäivä. Työpäivän teeman kysymyksillä oli tarkoitus selvittää mitä työpäivä sisältää ja miten konsultaatio työote siinä tulee esille. Pyrittiin saamaan kokonaiskuva konsultoitavan varhaiskasvatuksen erityisopettajan työpäivästä sekä siihen vaadittavasta osaamisesta verraten työtehtävään. Nämä seikat

selkiyttävät mitä konsultaatio on varhaiskasvatuksen erityisopettajan työssä ja mitä sen toteuttamiseen vaaditaan heidän näkökulmastaan. Yleiskuvan muodostuksen jälkeen toisena teemana oli konsultointi työmenetelmänä. Selvitettiin, että mitä konsultaatiot pitävät sisällään, eli konsultoinnin rakenne. Tavoitteena oli selkiyttää, ketä konsultaatiotilanteisiin osallistuu ja mitkä tekijät muodostavat onnistuneen konsultaation. Konsultaation rakenteen selvittäminen luo tarkan kuvan siitä, mitkä osat rakentavat varhaiskasvatuksen erityisopetuksessa käytettävän konsultaation. Kolmantena teemana oli konsultoinnin vaikutukset. Konsultoinnin vaikutuksen kohteiksi määriteltiin lapsi, perhe ja työyhteisö. Vaikutuksia havainnollistettiin yhteydessä lapsen kehitykseen, työntekijöiden ja perheen väliseen yhteistyöhön, sekä työyhteisön keskinäiseen toimintaan. Konsultoinnin vaikutuksien tutkiminen ilmentää konsultoinnin merkitystä osana inklusiota sekä sen mahdollistamia toimintamalleja.

Tutkimukseen osallistui kolme konsultoivaa varhaiskasvatuksen erityisopettajaa. Osallistujat valittiin sen perusteella, että he olivat päteviä toimimaan varhaiskasvatuksen erityisopettajina ja he käyttivät konsultaatiota työotteena. Pätevyys perustui teoriaosuudessa määriteltyihin kriteereihin, eli osallistujilla oli vaadittava koulutus työhön. Pätevyyden lisäksi jokainen osallistuja oli työskennellyt alalla yli 10 vuotta, joten kokemus alalta kokonaisuutena oli syvälinen.

Osallistujat hankittiin tutkimalla Suomen kaupunkien ja kuntien omia nettisivuja. Nettisivuilta edettiin listoihin varhaiskasvatuksen työntekijöiden nimistä ja yhteistiedoista. Osallistuja lähestyttiin lähettämällä haastattelukutsu (Liite 1.) sähköpostiin. Haastattelukutsut sisälsivät esittelyn haastattelijasta ja tutkimuksesta. Haastattelijasta kerrottiin nimi, opiskelupaikka ja opintojen sisältö. Tutkimuksesta kerrottiin aihe, tavoitteet, etenemistavat ja haastattelijan oma lähtökohta aiheeseen. Haastattelukutsun lisäksi sähköposti sisälsi Turun yliopiston tietosuojailmoituksen (Liite 2.) ja haastattelurungon (Liite 3.). Osallistujien vastattua hyväksyvästi heille lähetettiin haastattelukysymykset ja haastatteluille sovittiin ajankohta.

Haastattelut tapahtuivat kaikki Microsoft Teamsin välityksellä. Haastattelutilanteet nauhoitettiin ja kerättiin transkriptio Teamsin työkalun avulla. Tietoteknisiä ongelmia ei tullut ja kaikki haastattelut sujuivat kokonaisuuksina hyvin. Haastatteluiden jälkeen saatu aineisto purettiin, eli litteroitiin (Aira 2005, 1075). Litteroinnin aikana kuunneltiin nauhoitusta ja selkeytettiin sen avulla aineistoa. Esimerkiksi transkriptiossa oli ammattitermeissä useampi kirjoitusvirhe, jotka korjattiin nauhoituksen avulla. Aineistosta poistettiin kaikki henkilökohtaiset yksityiskohdat ja tunnistettavat piirteet, eli kaikki saatu aineisto

anonymisoitiin. Haastatelluille annettiin omat kirjaimet: A, B ja C. Anonymiteetin tukemiseksi kirjaimet eivät perustu haastattelujärjestykseen. Haastateltaviin viitataan tulosten esittelyvaiheessa nimikkeellä erityisopettaja.

3.3 Aineiston analyysi

Haastatteluista saatua aineistoa lähdettiin analysoimaan teemoittelun kautta, eli sisällönanalyysimenetelmänä käytettiin teemoittelua. Aineisto pilkottiin ja ryhmiteltiin eri aihepiireihin, jonka jälkeen etsittiin aineistosta teemoja, eli aiheita (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.1). Löydetyt teemat toimivat tutkimuksen välineinä ja tuloksina (Teräs & Toiviainen 2014, 93). Teemoittelu valikoitui menetelmäksi, koska se oli luonteva valinta edetä teemahaastatteluiden analysoinnissa.

Haastatteluiden teemat toimivat analyysin lähtökohtina Haastattelun teemoina olivat varhaiskasvatuksen erityisopettajan työpäivä, konsultointi työmenetelmä ja konsultoinnin vaikutukset. Ensimmäisestä haastatteluteemasta ”varhaiskasvatuksen erityisopettajan työpäivä” muodostui ”yleiskuva työn sisällöstä ja konsultoinnista”, koska aihepiirin aineisto kuvasi yleiskuvan monimuotoisuutta, eikä selkeää työpäivän struktuuria. Toisesta haastatteluteemasta ”konsultointi työmenetelmänä” muodostui ”konsultointitilanne”, koska konsultointi osoittautui haastateltavien työssä kokonaisvaltaiseksi ja monivaikutteiseksi työtteeksi, eikä vain yksittäisenä menetelmänä. Kolmas haastatteluteema ”konsultoinnin vaikutukset”, pysyi lähes samana, mutta teeman nimeen koettiin tarpeelliseksi lisätä kehen vaikutukset kohdistuvat, jotta aihepiiri on selkeä. Tämän myötä kolmanneksi teemaksi muodostui ”konsultoinnin vaikutukset: lapset, huoltajat ja työyhteisö”.

Aineiston ryhmittelyvaiheessa havaittiin, että varhaiskasvatuksen erityisopettajan työn osaamisvaatimukset olivat monimuotoisempi asia, mitä oli oletettu. Vaikka osaamisvaatimuksista kysyttiin haastattelussa vain yksi kysymys, aihepiirin alle muodostui paljon aineistoa. Näin ollen se määriteltiin omaksi teemakseen. Aihe oli haastattelurungossa kuulunut varhaiskasvatuksen erityisopettajan työpäivän teemaan. Lopullisia analyysin kautta muodostuneita teemoja oli neljä.

4 Tulokset

Tuloksien tarkastelun lähtökohtana toimivat sisällönanalyysin avulla esille nousseet teemat, jotka ovat yleiskuva työn sisällöstä ja konsultoinnista, osaamisvaatimukset, konsultointitilanne ja konsultoinnin vaikutukset lapsiin, vanhempiin ja työyhteisöön. Työn sisällöstä selviää konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajana työarjen monimuotoisuus. Osaamisvaatimukset nostetaan esille omana teemanaan, koska se osoittautui monimutkikkaaksi aiheeksi. Itse konsultointitilanteen analysointi haastateltavien näkökulmasta vastaa selkeimmin suoraan tutkimuskysymykseen. Konsultoinnin vaikutuksien havainnointi kohdistuen kolmeen osapuoleen vahvistaa työtöteen monimuotoisuuden ja konkreettisten vaikutuksien huomiointia.

4.1 Yleiskuva työn sisällöstä ja konsultoinnista

Ensimmäisenä teemana esille nousi yleiskuva työn sisällöstä ja miten konsultointi työote siinä ilmenee. Yleiskuva työn sisällöstä perustuu työtehtävään. Jokaisen haastateltavan työtehtävä oli konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Haastateltavat vastasivat kaikki ensimmäiseen haastattelukysymykseen samankaltaisesti, mutta yksilöllisiäkin kokemuksia nousi vastauksista. Tämän voisi ajatella johtuvan siitä, että erityisopettajan työnkuva usein muodostuu useammasta työtehtävän kuvauksesta. Kaikki kokivat työnsä koostuvat ryhmäkäynneistä, palavereista ja erityispedagogiikan asiantuntijuuden jakamisesta.

A erityisopettaja koki tärkeäksi kalenterin rakentamisen itse. Tällöin hän koki kykenevänsä aikatauluttamaan ja sen myötä ajattelemaan. Työmäärän ollessa selkeästi aikataulutettu kykenee myös ajattelemaan, eikä vain selviämään päivästä. Erityisopettaja B pohti työpäivien sisältöä vuodenajan ja toimintakauden kautta. Syksyllä toimintakauden alkaessa hän koki aikaa kuluvan erityisesti yhteistyöhön vanhempien kanssa ja ryhmähavainnoiteihin. Keväällä puolestaan aikaa kuluu paljon vasujen, LEOPS:ien ja HOJKS:ien palaveriin ja tuottamiseen. Erityisopettaja C oli aiheesta samaa mieltä ja hänen mukaansa työtehtävät ja työmäärät ovat yhteydessä tiettyihin kuukausiin. Vuodenaikojen lisäksi työn sisältöön vaikuttivat päiväkotien yksilölliset toimintamallit, kuten iltapäiväkotit ja tukitiimit. Iltapäiväkotit painottaa ryhmäkäynnit iltapäivälle.

Erityisopettaja B kertoi tehneensä oman tutkimuksen, jolla pyrki kartoittamaan ajan kulutustaan työpäivän aikana. Tutkimuksena hän toteutti merkkamalla ”tutkimiehen kirjanpidolla” kohderyhmät 15 minuutin tarkkuudella kahden viikon ajan. Tulokset olivat,

että työaika jakautui kolmeen kohderyhmään, jotka olivat lapset, perheet ja henkilöstö/moniammatillisuus. Kohderyhmiin liittyi suunnittelu, toteutus ja arviointi. Nämä kolme osaa nousivat esille jokaisessa haastattelussa.

Ryhmäkäynnit tarkoittavat lapsiryhmässä käymistä. Ryhmäkäyntien sisältö riippuu käynnin tavoitteista. Tavoitteena voi olla yksittäisen lapsen, lapsien tai tiimin havainnointi. Havainnointi pitää sisällään kasvatuksen, oppisen ja kehittymisen havainnointia inklusiivisten periaatteiden kautta, eli erityispedagogiikan asiantuntijuuden avulla. Tiimin havainnointi voi sisältää esimerkiksi käytettyjen toimintamallien arviointia. Havainnointien lisäksi voi ryhmäkäynti tarkoittaa oman toimijuuden harjoittamista tai yhteisopettajuutta. Yhteisopettajuus voi tapahtua varhaiskasvatuksen opettajan tai ryhmän oman erityisopettajan kanssa. Toisaalta haastatteluista ilmeni myös, että ryhmien omat erityisopettajat toimivat tiettyjen asioiden suhteen itsenäisesti. Asioita ei haastattelussa spesifioitu erikseen. Kokonaisuutena ryhmäkäynnit painottuvat havainnointiin ja oman toimijuuden harjoittamiseen riippuen käynnin tavoitteesta.

''Joskus ne on semmoista seinäruusuna olemista ja havaintojen tekemistä, sitten se on osittain myös sellaista osallistuvaa tai sitten niitten miksaus.'' - C

Lasten kanssa yhteistyö tapahtuu ryhmäkäynneillä, yksilötapaamisissa ja lapsen osallistuessa esimerkiksi vasu palaveriin. Erityisopettaja C kertoi, että on osallistunut myös pienryhmiin. Pienryhmiin osallistuminen ei ole hänen työssään suurena osana, vaan osallistuminen tarkoittaa lähinnä ryhmien alkuun saattamista. Erityisopetusta, joka kohdistuu suoraan lapsiin, ilmenee ryhmäkäynneillä ja yksilötapaamisissa. Erityisopettaja A koki toimivansa työssään lapsille myös mallina.

''Suunnittelen tietenkin niitä tukitoimia, toteutan eri tavoin lasten kanssa toimimista ja olennainen osa on arviointi. Se on semmoinen kehä, mikä kulkee. Arviointi vaikuttaa taas suunnitteluun ja sillä tavalla. Perheiden kanssa ihan samalla tavalla.'' - B

Palaverit ilmenivät keskeisenä osana haastateltavien työpäiviä. Palaverien päämuotoja olivat tiimi ja huoltaja palaverit. Nämä päämuodot sisälsivät erilaisia alamuotoja, kuten vasu keskustelut, neuvottelut ja monialaiset yhteistyökeskustelut. Näiden sisältöihin perehdytään tarkemmin luvussa 4.3, koska palaverit ovat konsultointitilanteita. Palaverit eivät ole yksiselitteisiä, vaan vaativat konsultoivilta varhaiskasvatuksen erityisopettajilta erinäisiä valmisteluita. Valmisteluihin kuuluvat palavereihin liittyvät paperityöt, kuten vasu

keskusteluiden pohja, ja valmistelut. Valmisteluihin kuuluvat tapaukseen perehtyminen ja tukitoimien suunnittelu. Erityisopettaja C koki edustavansa palavereissa konsultoivan erityisopettajan silmälaseja.

Konsultoinnin ilmeneminen haastateltavien arkipäivässä on osa työn yleiskuvaa, koska siihen nojautuu työn pääpaino. Haastateltavat kokivat konsultoinnin ilmenevän lapsen, perheen ja tiimin tukena olemisena, yhteistyönä ryhmien henkilöstöjen kanssa ja moniammatillisena yhteistyönä. Haastatteluiden perusteella konsultointi ilmenee eniten tiimipalavereissa, eli yhteistyönä ryhmien henkilöstöjen, kuten avustajien ja varhaiskasvatuksen opettajien, kanssa.

''Haetaan yhdessä niitä ratkaisuja, siihen mitä ne tiimit kokee, että on haasteellista tai mihinkä haluaisi ulkopuolisen näkökulmaa. Siinä töitten tuoksinassa yrittää jakaa sitä osaamista mitä itsellä on. Jotenkin ongelmien tai ratkaisujen löytämistä ja kokeilua sitten.''

- A

Pohjana tiimipalavereissa ovat ryhmäkäynnit, joissa erityisopettajat käyvät havainnoimassa ja kuuntelemassa. Ryhmän arkeen osallistuminen mahdollistaa tietämyksen lapsien tapauksista. Erityisopettaja B kertoi esimerkin ryhmäkäynnin rakenteesta, jossa tavoitteena on yhden lapsen tukeminen. Ensin kuunnellaan tiimin kokemuksia siitä, mikä lapsen kohdalla on haasteena heidän mielestään. Sen jälkeen kertoo B puolestaan, mikä se on hänen mielestään haasteena. Mielikuvien jakamisen jälkeen pohditaan yhdessä tukitoimia, eli mitkä ne tukitoimet voisivat olla ryhmän arjessa. Erityisopettaja C koki tehtäväkseen tiimipalavereissa kuuntelemalla muodostaa kokonaiskuvaa ja ymmärrystä aiheena olevasta tilanteesta. Palaverissa yritetään lähestyä käsiteltävää ongelmaa eri näkökulmilta, joiden avulla tuodaan esille sen ydin. C koki myös palaveriin osallistujien odottavan häneltä neuvoja ja ohjeita, mutta havainnoi itse toivovansa enemmän yhteistyötä ratkaisun etsimisessä.

''Voihan olla, että mullakin on aika paljon havaintoja ja joskus on jopa ihan tietoakin asiasta. Oma substanssiosaaminenkin on tietysti siellä taustalla, mutta kuitenkin tässä matkan varrella on huomannut, että se kannettu vesi ei pysy kaivossa.'' -C

Tiimien kanssa konsultointiprosessit tulevat selkeinä näkyville, kun ongelmaa käsitellään pidemmällä aikavälillä ja useasti. Prosessit sisältävät lyhyitä kontakteja käytävillä ja sovittuja palavereja. Palavereissa sovitaan mitä tukitoimia kokeillaan, missä tilanteessa niitä kokeillaan ja kuinka kauan niiden vaikuttavuutta seurataan. Prosessin jatkuvuus perustuu siihen, että kokeilujakson jälkeen tilanne arvioidaan uudestaan ja sovitaan taas uudet etenemistavat.

Prosessiin sitoutuminen ja sen mielekkääksi kokeminen tukevat tiimin sekä erityisopettajan kokemusta työnsä merkittävydestä.

''Tavoitteena konsultoinnissa on ryhmän tuen miettiminen kokonaisuudessaan esimerkiksi oppimisympäristö, struktuuri, siirtymät, yhteistyö ja yksittäisen lapsen työn miettiminen päivän eri tilanteissa.'' -B

Huoltajien kanssa tapahtuviin palavereihin on valmistautuminen samankaltaista, kuin tiimipalavereihin. Huoltajapalavereihin kuuluvat esimerkiksi vasu keskustelut ja neuvottelut lapsen yleisestä tilanteesta, kuten arjen kokonaiskuvasta. Selkeänä lähtökohtana on se, että huoltajat ovat asianomistajia, eli lapsen vanhempia. Erityisopettaja B koki kontrollin, eli arviointien lisäävän vanhempien sitoutumista prosesseihin, kuten päivärytmin tai iltarutiinien rakennukseen. Tarkoituksena on peilata päiväkodin ja kodin tilanteita keskenään, eli tuoda esille minkälaiset tekijät tai asiat vaikuttavat erilaisiin tilanteisiin. Erityisopettaja C nosti vanhemmuuden vahvistamisen tärkeäksi osaksi vuorovaikutusta vanhempien kanssa. C ilmaisi, että huoltajapalaverien tarkoituksena ei ole vain ratkoa ongelmia, vaan tuoda esille vahvuuksia ja voimaannuttavia tekijöitä.

''Yksi tehtäväni on, ei nyt pitää hengissä, mutta vahvistaa inklusiiviseen toimintakulttuuriin liittyvää näkökulmaa omalta osaltani.'' -C

Yhteistyö tiimin kanssa pitää sisällään myös avustajien pedagogisen ohjauksen. Ohjaus voi tapahtua yksilöohjauksena tai tiimipalaverissa. Avustajien ohjaus riippuu avustajasta itsestään, eli avustajan kokemasta tarpeesta. Erityisopettaja B kuvaili avustajan ohjauksen rakenteen samankaltaiseksi, kuin tiimipalaverien. Avustaja kertoo mikä on haasteena tai sen mistä aiheesta haluaa pedagogista ohjaamista. Ohjaamisen ytimenä on pohtia esille nostettua aihetta yhdessä.

Moniammatillinen yhteistyö on osa konsultoivan erityisopettajan työtä. Erityisopettaja B kertoi esimerkkinä terapeutin kanssa tehtävän yhteistyön, jossa sovitaan yhdessä, miten päiväkotia voi konkreettisesti tukea lapsen kehittymistä. B koki tilanteen molemminpuoliseksi konsultoinniksi, jossa hän konsultoi päiväkodin arkea ja terapeutti konsultoi päiväkotiin kohdistuvia asioita. Erityisopettaja C jakoi monialaisen yhteistyön sisäisiin ja ulkoisiin tekijöihin. Sisäisiin tekijöihin kuuluvat päiväkodin työntekijät, kuten johtajat, puheterapeutti, psykologi ja kielen- ja kulttuurinopettaja. Ulkoisiin tekijöihin puolestaan erikoissairaanhoido,

lastensuojelu ja neuvola. Kaikki haastateltavat kokivat konsultoinnin moniammatilliseksi yhteistyöksi.

''Päivät vaihtelevat tosi paljon.'' -B

4.2 Osaamisvaatimukset

Toisena teemana esille nousi varhaiskasvatuksen konsultoivan erityisopettajan työn osaamisvaatimukset. Haastattelulomakkeessa tähän teemaan viittasi vain yksi kysymys, mutta vastauksien monimuotoisuuden johdosta on niiden tutkiminen erillisenä teemana perusteltua. Työn osaamisvaatimukset koostuvat haastateltavien mukaan varhaiskasvatuksen ja erityispedagogiikan tiedon hallinnasta sekä tiedon soveltamisesta. Lisäksi jokainen haastateltava pohti omaa toimijuuttaan ja sen eri osien merkitystä.

''Spesifisti erityispedagogiikan tietämys on se tärkein minkä tuon ulkopuolisena asiantuntijana.'' -A

Erityispedagogiikan laaja ymmärrys koettiin vaadittavaksi pohjaksi konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan työssä. Erityispedagogiikan osa-alueiksi määriteltiin esimerkiksi tuen keinot ja interventio mallit. Myös tieto lapsen iän odotuksien mukaisesta kehityksestä. Konkreettisina esimerkkeinä tiedollisesta osaamisesta mainittiin varhaiskasvatusta ja esiopetusta ohjaavat asiakirjat, varhaiskasvatuksen toimintamallit ja perusteet. Näiden lisäksi esille nousi kunnan palveluprosessit ja erityisopettajien omaan toimijuuteen vaikuttavia tekijöitä.

''Vaatii varhaiskasvatusta ja esiopetusta ohjaavien asiakirjojen tuntemista melko hyvin tai oikeastaan oikein hyvin.'' -B

Erityisopettaja B otti kunnan palveluprosesseista esimerkeiksi lastensuojelun, perheneuvolan ja terapian menettelytavat. Työhön kuuluu monialainen yhteistyö ja nämä palveluprosessit kuvastavat sitä. Erityisopettajan on tunnettava toimintamallit ohjatessaan huoltajia tai henkilöstä lastensuojelun, perheneuvolan tai terapeutin puoleen. Osaamista vaaditaan näiden osa-alueiden takia myös psykologiasta. On kyettävä ymmärtämään lääkärin tai terapeuttien lausuntoja ja tulkittava niitä päiväkodin tarpeiden kannalta.

Työpohjan koettiin muodostuvan tiedollisesta tietämyksestä, mutta kaikki haastateltavat kokivat tiedon soveltamisen, eli oman toimijuutensa olevan osaamisvaatimusten ytimenä. Varhaiskasvatuksen konsultoivan erityisopettajan työnkuva sisältää jatkuvaa vuorovaikutusta

ihmisten kanssa. Vuorovaikutus määriteltiin keskustelutaidoiksi, yhteistyötaidoiksi, ohjaustaidoiksi, kuuntelemiseksi ja näkemiseksi. Kyky keskustella erilaisten ihmisten kanssa on työn tärkeä osa. Vuorovaikutustilanteiden ollessa konsultointi tilanteita, joissa haetaan ratkaisua ongelmaan, vaaditaan ratkaisukeskeisyyttä, joustavuutta ja järjestelmällisyyttä. Myös päättäväisyys koettiin työssä vaikuttavaksi tekijäksi, koska on kyettävä perustelevaan oma kantansa ja pidettävä kiinni sovituista asioista. Erityisopettaja A toi esille kokemuksensa siitä, että ihmisten kanssa työskentely jää opiskellessa vähälle ja vasta kentällä ollessaan on päässyt oppimaan enemmän.

Tiimien ja kokonaisuudessaan henkilöstön kanssa vuorovaikuttamisessa yhteistyötaidot ja ohjaustaidot ilmenivät keskeisimmiksi. Erityisopettaja A koki ohjaustaitojensa kehittyneen työn kautta. Niiden avulla hän kykenee innostamaan ihmisiä kokeilemaan uusia asioita sekä tukemaan ihmisten kokemusta siitä, että heitä on kuultu ja heidän näkökulmansa on otettu huomioon. Johtaminen vuorovaikutustilanteissa vaatii organisaatiotaitoja ja ymmärrystä siitä, että oma asiantuntijuus ei ole yliveraista tai ainoa oikea tapa kohdata asioita. Tarkoituksena on saada henkilökunta uskomaan itseensä. Tukea heitä haasteiden selkiyttämisessä ja ratkaisujen rakentamisessa.

“Olen kova puhelemaan, mutta olen oppinut sitäkin.” -B

Erilaisten työhön liittyvien asioiden sanoittaminen ja sanavalintojen pohdinta nousi esille osana yhteistyökykyä. Vaaditaan kykyä selkeästi ilmaista itseään paperilla. Erityisopettaja C kuvasi, että sanavalinnat jäävät mustana valkoiselle. Tuottaessaan lausuntoja, jotka lähtevät eteenpäin, on oltava hyvin tarkka. Sanavalinnat koskevat myös vuorovaikutustilanteita. Vastuun ottaminen sanotuista tai sanomatta jätetyistä asioista on olennaista, koska niillä voi hyvien seurauksien lisäksi olla huonojakin.

Tunteiden tunnistaminen ja säätely liittyvät työn herkkyyteen. Erityisopettaja C koki työn herkkyyden tulevan työskentelystä lasten kanssa. Tunteet tuovat kokonaisuuksien ja yksityiskohtien näkemistä eri tilanteissa. Omien tunteiden säätely on osa oman toiminnan reflektointia. Oman toiminnan reflektointi havainnoitiin olevan apuna jaksamisessa, joten vaaditaan kykyä myös pitää yllä balanssia työtehtävien määrän ja oman jaksamisen välillä.

“Kykyä omaakin semmoista balanssia pitää yllä, koska aina on vähän enemmän tai vähemmän haasteita ja ongelmia, pitäisi löytää ratkaisuja ja odotuksia on paljon.” -C

4.3 Konsultointitilanne

Kolmantena teemana esille nousi konsultointi tilanne kokonaisuudessaan. Aiheita ovat konsultointitilanteeseen valmistautuminen, osallistujien merkitys, tilanteen rakenne ja onnistuneen konsultaation kuvaus. Konsultoinnin kohteiksi eriteltiin henkilöstö, huoltajat ja lapset. Valmistautumisen, rakenteen ja onnistumisen kuvaukset vaihtelivat kohteiden mukaan, mutta kokonaisuutena konsultointi havainnoitiin keskustelu tilanteeksi, jossa etsitään ongelmaan ratkaisua.

Konsultointitilanteeseen valmistautuminen koettiin yleisellä tasolla tilanteesta riippuvaksi. Valmistautumistapoja kuvattiin ryhmäkäynnin, tiimipalaverin ja vasu keskusteluiden kautta. Tilanteeseen valmistautumiseen liittyi myös oma rooli ja ketkä ovat vastassa.

Haastateltavat havainnoivat oman valmistautumisensa olevan yhteydessä työkokemuksen määrään. Työn alussa koettiin aikaisempien paperien lukeminen tärkeämmäksi, kuin nykyhetkessä. Lapsien, henkilöstön ja huoltajien tunteminen, sekä oma työkokemuksen määrä vaikuttivat positiivisesti haastateltavien varmuuteen kohdata konsultointi tilanteet. Muita toimintamalleja olivat läpi käytävien asioiden ja niiden järjestyksen listaaminen paperille sekä omien muistiinpanojen ja lapsen vasun kertaaminen.

“Kun mä oon tehnyt niin monta vuotta tätä työtä niin kyllä menen sinne aika lailla sydän auki ja en nyt takki auki.” -C

Tiimiin kohdistuvien konsultaatiotilanteiden osallistujat riippuvat tilanteen tavoitteista. Osallistujia voi olla koko tiimi tai esimerkiksi ryhmän opettajat tai avustaja. Ryhmän varhaiskasvatuksen opettajan osallistuessa yksin on hänellä velvollisuus viedä keskustellut asiat omaan tiimiinsä. Yleisimmäksi osallistujamuodoksi ilmeni koko tiimi.

Yksittäisen lapsen konsultaatiotilanteen esille nousseet muodot olivat verkostotapaamiset ja vasu keskustelut. Verkostotapaamisiin ja vasu keskusteluihin osallistuvat ryhmän opettajan ja huoltajien lisäksi esimerkiksi lapsen terapeutti tai päiväkodin johtaja. Erityisopettaja C kertoi, että etäosallistuminen näihin tilanteisiin on myös käytössä.

Konsultointitilanteessa haetaan lapsen tavoitteista käsin tai lapsen edun nimissä ratkaisua käsillä olevaan ongelmaan, eli toimitaan lapsilähtöisestä näkökulmasta. Tilanteissa on selkeä rakenne, joka voi kuitenkin vaihdella. Ensin määritellään tavoite, eli syy miksi ollaan konsultaatiotilanteessa. Erityisopettaja C havainnoi, että jos tavoite ei ole selkeä, niin sen

hakeminen ja määrittely on hyvä tapa aloittaa. Näin kaikki osallistujat ovat tietoisia siitä, mistä tilanteesta keskustellaan.

‘‘Ensin se tavoite löydetään, mihin niitä ratkaisuja haetaan ja sitten kaikki esittää sen oman tietonsa ja siitä yritetään sitten yhdessä jotenkin hakea niitä ratkaisuja.’’ -A

Erityisopettaja B kuvasi, että ensin hän kuuntelee ja sen jälkeen toiset kuuntelevat. Kuuntelemisen jälkeen on yhteistä keskustelua, eli vuoropuhelua osallistujien välillä. Vuoropuhelu mahdollistaa moniäänisyyden kautta eri näkökulmien lisäämisen ja laajentamisen. Esille nousi, että jotkut kaipaavat enemmän suoraa ohjeistusta ja toiset taas puhdasta vuorovaikutusta.

Yhteisen keskustelun tavoitteena on muodostaa eri ratkaisuvaihtoehtoa. Näistä tehdään valinnat ja sovitaan, miten vaihtoehtoa tai vaihtoehtoja lähdetään kokeilemaan. Ratkaisuvaihtoehtojen taustalla ovat lapsen osallisuus ryhmässä ja inklusiivinen näkökulma. Lopuksi sovitaan, milloin asiaan palataan, eli milloin arvioidaan kokeillut ratkaisut. Arvioinnista seuraa kehittäminen ja taas uusien vaihtoehtojen miettiminen. Erityisopettaja B kuvaili konsultoinnin vaiheita oravanpyöräksi, joka pyörii eteenpäin.

‘‘Arvioinnista tietenkin seuraa kehittäminen ja taas uusien vaihtoehtojen miettiminen ja sitten se oravan pyörä pyörii eteenpäin.’’ -B

Tunteiden nouseminen konsultaatiotilanteissa koettiin yleiseksi. Huoltajien tunteet kohdistuvat yleisesti pohdintaan omasta vanhemmuudesta tai kokonaisuudessaan lapseen, kuten hyvinvointiin ja turvallisuuteen. Tiimien konsultaatiotilanteissa on erityisopettaja C:n mukaan ilmennyt lähiaikoina paljon väsymystä. Varhaiskasvatus koetaan vaativaksi työksi ja monet kokevat olevansa kovilla. Voimavarojen havainnointi on osa konsultaatioita. Konsultaatioiden kautta voidaan antaa tukea ja vahvistaa niitä tekijöitä, jotka tekevät työn mielekkääksi.

‘‘Se on kyllä kiva asia, kun ihmiset jotenkin saa buustia ja pääsevät sitten eteenpäin ja löytyy niitä voimavaroja ja ratkaisun avaimia ja sitten tavallaan se ongelmakin pienenee.’’ -C

Onnistuneen konsultaation ydin on yhteistyö, johon jokainen osallistuu. Sujuva yhteistyö muodostuu dialogisuudesta. Tärkeää on, että kaikille tilanteessa oleille tulee olo, että heidän näkemyksensä on kuultu. Näin tilanteeseen muodostuu hyvä henki. Keskustelun kautta haetaan yhteistä näkemystä, saadaan tavoitteet samansuuntaisiksi ja löydetään ratkaisuja.

Ratkaisujen toteuttaminen vaatii myös työnjakoa, eli määrittelyn siitä, miten jokainen osallistuu toteutukseen. Erityisopettaja A huomioi, että aina ensimmäiset ratkaisut eivät ole niitä oikeita. Konsultaatio prosessit muodostuvat ratkaisujen kokeilusta ja niiden arvioinnista.

‘‘Jotta päästään semmoiseen ymmärrykseen, että mitä me tässä yksi ratkotaan niin siinä voi mennä hetki, jos toinenkin.’’ -A

Huoltajilla on usein konsultoivia erityisopettajia kohtaan suuret odotukset. Huoltajien kanssa on pyrittävä löytämään yhteinen linja käsillä olevasta aiheesta. Joskus yhteistä näkemystä joudutaan etsimään kauankin. Erityisopettaja A havainnoi tämän johtuvan siitä, että monella lapsella näyttäytyy päiväkotij- ja kotiminät erilaisina. Voi olla, että tuen tarpeet esiintyvät lähinnä kotona eivätkä päiväkodissa. Tällöin huoltajien huoli on suurta. Tilanne voi olla myös toisinpäin niin, että tuen tarve ilmenee enemmän päiväkodissa. Konsultoiva erityisopettaja pyrkii vastaamaan huoltajien odotuksiin ammattimaisella näkökulmalla. Palvelu näkökulma tulee huoltajien kanssa esille, kun keskitytään juuri niihin aiheisiin, mistä huoltaja haluaa keskustella.

4.4 Konsultoinnin vaikutukset: lapset, vanhemmat ja työyhteisö

Neljäntenä ja viimeisenä teemana esille nousi konsultoinnin vaikutukset. Tämä teema on yhteydessä haastattelulomakkeen kanssa. Haastattelulomakkeen kolme viimeistä (8–9) kohtaa kohdistuivat vaikutuksiin lapsen kehityksessä, yhteistyössä huoltajiin ja henkilöstön toiminnassa. Jako on perustellusti pidettävissä samankaltaisena, mutta yhtenäisenä teemana, koska haastateltavien vastaukset muodostivat selkeän kokonaisuuden, jossa jako ilmeni.

Lapsiin kohdistuvassa konsultoinnissa on ensimmäisenä tärkeä tiedostaa ja nostaa esille se, että kaikki lapset kehittyvät omaa vauhtiaan ja jokaisella on oikeus olla lapsiryhmässä osallisena ja jäsenenä. Erityisopettaja A kuvaili, että konsultointi avaa silmiä tai ainakin nostaa katseet siihen, että jokainen on yhtä tervetullut ryhmään. Konsultoivat erityisopettajan työnkuvaan kuuluu etsiä toimintatapoja ja keinoja tukea lasta omassa ryhmässään tasavertaisena.

Lapsiryhmien tiimit koostuvat varhaiskasvatuksen ammattilaisista ja konsultoivan erityisopettajan tehtävänä on konsultoinnin avulla tuoda omaa asiantuntijuuttaan tiimiin. Lapsien kohdalla erityispedagogiikan asiantuntijuus tukee esimerkiksi yksilön huomaamista, inklusiivisia toimintatapoja, kasvua, oppimista ja kehitystä. Erityisopettaja A pohti, että konsultointi ei ainakaan huononna tai pysäytä lapsen kehitystä.

‘‘Olen konsultoivana semmoinen tietotoimisto, että mulla on hyppysissä se meno’’ -A

Nivelvaiheissa, kuten esikouluun tai uuteen kouluun siirtymisissä, konsultoivat erityisopettajat tukevat varhaiskasvatuksen opettajia. Haastatteluissa ilmeni kokemus siitä, että opettajat pyytävät apua tai tukea siirtovaiheen konkreettisissa asioissa, kuten paperitöissä. Konsultoiva erityisopettaja on myös mukana siirtopalavereissa ja kertoo lapsen saamasta tuesta eteenpäin. Lapsen on turvallisempaa aloittaa uudessa paikassa, kun tuenmallit ovat tiedossa.

‘‘Lapsen on turvallisempi aloittaa siellä koulussa eikä lyödä niin monta kertaa päätä seinään.’’ - B

Yhteistyö huoltajien kanssa voi olla lähtöisin lapsen tiimistä tai huoltajista itsestään. Yhteistyötoiveen tullessa huoltajilta on heillä yleisesti jokin tietty asia, johon he kaipaavat ohjeistusta, kuten arjen sujumiseen. Erityisopettaja B havainnoi, että päiväkodilla ja kodilla on tärkeää olla samat tavoitteet, vaikka ei olisikaan yhteiset toimintatavat. Yhteiset tavoitteet vaikuttavat kasvatuksen johdonmukaisuuteen. Kohdatessa huoltajat on luotava tilanne, jossa kyetään keskustelemaan avoimesti. Keskustellaan niistä käsillä olevista asioista ja huomataan myös hyvät puolet. Erityisopettaja A kuvasi, että vaikka onkin erityisopettaja, niin ei jankkaa vain tuen tarpeita, vaan tuo näkyville myös lapsen hyvät puolet.

Yhteistyössä huoltajien kanssa on oltava empaattinen ja huomioitava huoltajien tunteet. Huoltajat ovat ne, jotka päättävät ja erityisopettajan on tunnistettava mitä vauhtia pitää edetä. Erityisopettaja C kertoi, että jotkut vanhemmat saattavat olla hyvinkin turhautuneita eri tilanteisiin. Esimerkiksi, jos lapsella on hankalaa päiväkodissa ja vanhemmat saavat siitä palautetta, niin he saattavat kyseenalaistaa oman riittävyytensä. Erityisopettajan on heräteltävä vanhemmissa toiveikkuutta ja voimaannuttaa heitä asioiden hyvillä puolilla yksittäisissä hetkissä sekä koko yhteistyön ajan.

‘‘Joskushan semmoinen pienikin kohtaaminen voi olla aika merkittävä osa kokonaisuudesta.’’ - C

Konsultoinnin vaikutukset työyhteisöön, eli päiväkodin henkilökuntaan, näkyvät yhteisön toimivuudessa. Konsultointi vaikuttaa ryhmän tai työyhteisön arjen sujumiseen ja sitä kautta myös yksittäisten lasten ja lapsiryhmien arkeen. Opitaan, keskustellaan ja toimitaan yhteistyössä. Konsultoivien erityisopettajien työtehtäviin kuuluu järjestää päiväkodin peruspedagogiikka, eli yleisen tuen taso, sellaiseksi, että se vastaa moninaisesti lasten

tarpeisiin ja huomioi vahvuudet. Tätä tavoitellaan muodostaen yhteiset tavoitteet ja toimintamallit. Erityisopettaja B kuvasi, että keskustelun avulla luodaan johdonmukaisuutta, eikä toiminta jakaudu liikaa.

''Toi henkilöstön jaksaminen on tavallaan semmoista purkamista tai kun ei tätä päiväkotityötä voi tuolla kadulla ruveta purkamaan kenenkään kanssa.'' -B

Henkilöstön konsultaatiotilanteissa voidaan käsitellä hyvinkin vaikeita asioita. Henkilöstön jaksaminen vaatii mahdollisuutta purkaa tunteita ja ajatuksia, sille tarkoitettussa ympäristössä. Erityisopettaja B pohti, että henkilökunnan tuntiensa tulleensa kuulluksi myös jaksaminen kehittyy. Henkilökunnan jaksaminen vaikuttaa puolestaan lapsiin. Päiväkodin yksityiskohtaiset tapahtumat kuuluvat salassapitovelvollisuuden alaisiksi, joten niiden jakaminen ulkopuolisille on laitonta.

5 Pohdinta

Haastateltavien vastauksien perusteella yleiskuva työn sisällöstä ja konsultoinnista, on varhaiskasvatuksen konsultoitavien erityisopettajien kesken yhtenäistä. Haastateltavien kohdalla eivät tehtävät jakautuneet yhtä selkeinä, kuin ne on Varhaiskasvatuksen opettajien liitto määritellyt (Pihlaja 2022, 11). Haastateltavien työn sisällön kuvaus muodostui varhaiskasvatuksen erityisopettajien työtehtävien yhdistelmästä, kuten aiempi tietämys osoittaa. Työ sisälsi haastateltavien mukaan struktuuria työtehtävien, kuten konsultoinnin sisällä, mutta työnkuva oli monimuotoista, eikä selkeästi osoitettavissa vain yhteen. Työn monipuolisuudesta ei kerrottu olevan negatiivisia vaikutuksia.

Inklusiivisen toiminnan periaatteiden ja inklusiivisen kulttuurin vahvistaminen olivat molemmat jokaisessa haastattelussa esillä. Erityisopettajat kokivat tärkeäksi tehtäväkseen tukea inklusiivista varhaiskasvatusta. Tämä on yhtäläinen kokemus Varhaiskasvatuksen opettajien liiton kanssa (Pihlaja 2022, 7). Esille nousivat myös Opetushallituksen kriteerit, joiden mukaan jokaista lasta on kohdeltava tasa-arvoisesti, joten jokaista lasta koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, Opetushallitus). Lapsen edun mukainen toimiminen ja lapsilähtöinen näkökulma esiintyivät työn ideologian ytimenä.

Erityisopettajien työn tavoitteena on tukea lapsen kasvua, oppimista ja kehitystä. Tuen mallit ovat oleellisenä tukena tavoitteen totuttamisessa. Vasu, LEOPS ja HOJKS tulivat myös mainituiksi jokaisessa haastattelussa. Varsinkin vasuihin liittyvät työtehtävät kuten palaverit ja suunnitteluosuus veivät ison osan haastateltavien työajasta. Varhaiskasvatuslain mukaan ne tulisi tarkistaa ainakin kerran vuodessa (Varhaiskasvatuslaki 23 §). Haastateltavat kokivat niiden tarkastelun ja suunnittelun painottuvan syyskauteen. Yleisen tuen tärkeys päiväkotien arjessa nousi keskeiseksi. Tämä on perustelua, koska yleinen tuki koskee jokaista lasta.

Konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu moniammatilliseen yhteistyöhön päiväkodissa ja sen ulkopuolella. Monialaisessa yhteistyössä ammatillisen tiedon jakaminen koettiin molemminpuoliseksi konsultoinniksi. Konsultointi määriteltiin ongelmien tai haasteiden ratkaisujen etsimiseksi. Ratkaisujen muodostamiseen hyödynnettiin omaa erityispedagogiikan asiantuntijuutta, eli omaa erikoisosaamista (Puutio & Kykyri 2015, 19). Jokainen haastateltavista toi esille, että konsultaatiot perustuvat lapsen etuun ja hyvinvointiin.

Haastatteluissa nousseet onnistuneen konsultaation piirteet olivat yhteydessä Hartikaisen onnistuneen konsultaation kulmakiviin (Hartikainen 2022, 10). Näistä ydintekijöitä olivat yhteinen päämäärä, selkeät roolit ja rakenne. Myös näiden ydintekijöiden vahvistaminen koettiin tärkeäksi esimerkiksi struktuurin avulla.

Konsultointi vaatii kokonaisvaltaista käsitystä lapsen kehityksen etenemisestä. Konsultoivan erityisopettajan työn koettiin perustuvan tietotaidolle, mutta sen soveltaminen ja vuorovaikutus taidot olivat yhtä tärkeitä osaamisvaatimuksia. Osaamisvaatimukset ovat näin ollen laajat ja vaativat monialaista osaamista. Omien ja toisten tunteiden tunnistaminen on työn ytimessä, koska niillä voi olla suurikin vaikutus yhteistyön sujuvuuteen tai tavoitteisiin. Varsinkin lasten huoltajien tunteiden vastaanottaminen ja ymmärtäminen olivat onnistuneen yhteistyön oleellisia osia. Huoltajien tunteet voivat esimerkiksi koskea heidän omaa kyvykkyyttään vanhemmuuteen tai ylipäättään huolta omasta lapsesta.

Pohdittaessa saatuja tuloksia yhteydessä tutkimuskysymykseen ja teoreettiseen viitekehukseen voidaan todeta, että konsultointi työotteena ilmenee varhaiskasvatuksen erityisopettajien työssä kokonaisvaltaisesti. Kyseessä ei ole yksittäinen työmenetelmä, jota käytetään tarvittaessa, vaan koko työtehtäviin ja arjen sisältöön vaikuttava työote. Konsultaatiota työotteena käyttävät varhaiskasvatuksen erityisopettajat ovat erityispedagogiikan asiantuntijuuden omaavia tietotoimistoja, jotka jakavat erikoisosaamistaan tukeakseen lasten etuja, huoltajien jaksamista ja työyhteisön hyvinvointia.

5.1 Eettisyys ja luotettavuus

Eettisten kantojen arvioidaan vaikuttavan tieteilijän tieteellisessä työssään tekemiin ratkaisuihin (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 5). Omat tietoni, ennen tutkimuksen aloittamista, varhaiskasvatuksen erityisopettajien työstä perustuvat työkokemukseeni ja opiskeluiden aikana opittuun teoriaan. Työkokemukseni on varhaiskasvatuksen opettajan ja hoitajan työstä, joten tutkimuksen kohteena oleva ammatti oli tuttu, mutta omakohtaista kokemusta ei ollut. Tämä tukee objektiivista otetta tutkimukseen.

Hyvän tieteellisen käytännön loukkaus on puutteellisesti viittaaminen aikaisempiin tutkimustuloksiin sekä tulosten puutteellinen kirjaaminen ja säilyttäminen (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 5.3). Tutkimuksen viittaukset ovat esitetty selkeinä tekstissä ja lähdeluettelossa. Koko tekstin alkuperäisyys on ennen julkaisua tarkastettu Turun yliopiston laaturjärjestelmän mukaisesti Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä. Tuloksien analysointi toteutettiin

nauhoitteen ja Teamsin transkriptio työkalun avulla. Transkription ollessa puutteellinen, korjattiin puutos nauhoitteen avulla. Nauhoitteiden ja transkriptioiden säilytys tapahtuu Turun yliopiston tietosuojailmoituksessa listattujen tietojen mukaisesti (liite. 3). Tieto nauhoitteen ja kirjallisten tulosten säilytyksestä kerrottiin haastateltaville sähköpostissa. Tuloksien käsittelyprosessi kuvattiin kokonaisuudessaan luvussa 3. Lisäksi tutkimusta varten haettiin eräältä kaupungilta tutkimuslupa, jota ei tuoda tässä tutkimuksessa esille. Tutkimusluvan esittely vähentäisi tutkimuksen eettisyyttä, koska haastatelluille on luvattu anonymiteetti.

Tutkimuksen luotettavuutta tukee yhteistyö ohjaajan kanssa. Ohjaaja on vahvistanut tutkimuksen luotettavuutta asiantuntijuudellaan. Tutkimus on jo työstövaiheessa kohdannut arviointeja. Toisaalta tutkimus on yhden ihmisen tuotos, joten moniäänisyys puuttuu. Luotettavuutta myös horjuttava tekijä on tutkimukseen osallistuneiden varhaiskasvatuksen erityisopettajien määrä. Osallistuneita oli vain kolme, joten tulokset ja niistä johdettu pohdinta eivät ole välttämättä yleistettävissä. Toisaalta on huomioitava, että haastateltavien kokemukset ja mielikuvat konsultaatiosta työotteena olivat yhtenäisiä. Yksittäisiä ja eriäviä kohtia nousi myös esille, mutta niiden voidaan ajatella olevan yhteydessä työkuvan monimuotoisuuteen.

5.2 Jatkotutkimusmahdollisuudet

Tutkimus jäi suhteellisen kapeaksi työn koon ja osallistujien määrän vuoksi, joten jatkotutkimusmahdollisuuksia muodostui muutama. Haastatteluissa nousi esille tieto- ja tunnetaidot. Tietotaidoista jatkotutkimuksen voisi toteuttaa havainnoimalla erityisopettajien kokemuksia omasta pätevyydestä yhteydessä työtehtävään. Konsultoivien varhaiskasvatuksen erityisopettajien vastauksissa kuvailemat osaamisvaatimukset eriteltiin analyysivaiheessa omaksi teemakseen, koska se muodostui monimuotoisemmaksi, mitä oli osattu olettaa. Erityispedagogiikan asiantuntijuuden ja siihen liittyvien tekijöiden esittely yhteydessä työtehtävään lisäisi mahdollisesti tietoa siitä, mihin kaikkeen erityispedagogiikan asiantuntijuutta voi hyödyntää ammatillisesti.

Tunnetaidoista jatkotutkimusmahdollisuutena voidaan pohtia varhaiskasvatuksen henkilöstön väsymystä. Henkilöstön väsymys ja tarve työtaakan purkamiselle olivat tuttuja tekijöitä tutkimuksen osallistujien työarjessa. Tätä ei oletettu tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen, haastattelukysymysten tai edes haastatteluteemojen muodostusvaiheessa. Ylipäätään tunteiden tunnistaminen ja hallinta havainnoitiin tärkeiksi osiksi konsultointia vasta aineiston analyysissa. Näin ollen niiden osuuden ja vaikutuksien tarkastelu voidaan nähdä mielekkäänä.

Henkilöstön jaksamiseen vaikuttavien konkreettisten tekijöiden tutkiminen objektiivisesti, ilman poliittista kantaa, voisi mahdollisesti selkeyttää ongelmaa.

Lähteet

- Aira, M. 2005. Laadullisen tutkimuksen arviointi. *Duodecim*, 121(10), 1073–1077.
<https://www.duodecimlehti.fi/xmedia/duo/duo94977.pdf>
- Alila, K., Eskelinen, M., Estola, E., Kahiluoto, T., Kinos, J., Pekuri, H., Polvinen, M., Laaksonen, R., & Lamberg, K. 2014. Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämien suuntalinjat. Tausta-aineisto varhaiskasvatusta koskevaa lainsäädäntöä valmistelevalle työryhmälle. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:12. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75258/tr12.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Awatif, H. 2018. Consultation and collaboration in special education programs: Adapting the American model to the Saudi Arabia context. *Journal of Education and Practice*, 9(12), 69-70. https://faculty.ksu.edu.sa/sites/default/files/my_search_1.pdf
- Hartikainen, K. 2022. Konsultatiivisen työskentelyn malli sosiaali- ja terveysalan koulutuksessa. Metropolia Ammattikorkeakoulu.
<https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/745681/2022%20OIVA%2052%20Konsultatiivisen%20työskentelyn%20malli%20sosiaali-%20ja%20terveysalan%20koulutuksessa.pdf?sequence=5&isAllowed=y>
- Laakso, P., Pihlaja, P., & Silvennoinen, H. 2023. Varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen kulku kohti inklusiota: Kuntien johtavien viranhaltijoiden käsityksiä inklusiosta ja sen toteuttamisesta. *Kasvatus & Aika*, 17(3), 26–49. <https://doi.org/10.33350/ka.121631>
- Perusopetuslaki 21.8.1998/628
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628#L2P4>
- Pihlaja, P. 8/2022. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Varhaiskasvatuksen Opettajien Liitto VOL. https://www.vol.fi/uploads/2022/09/8419896a-varhaiskasvatuksen-erityisopettaja_pdf.pdf
- Puutio, R. & Kykyri, V. 2015. Konsultointi keskusteluna: vuorovaikutuksen vivahteita ja tilanneherkkää tasapainoilua. Metanoia Instituutti.
<https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/48850>
- Ranta, S., Sajaniemi, N., Eskelinen, M., & Lämsä, T. 2021. Päivähoidosta varhaiskasvatukseen: Pedagogisen toiminnan edellytykset suomalaisessa päivähoidossa ja varhaiskasvatuksessa. *Kasvatus & Aika*, 15(2), 60–72.
<https://doi.org/10.33350/ka.103194>

- Syrjämäki, M. & Heiskanen, N. 2023. Erityisopettajan pedagoginen työ varhaiskasvatuksen sosiaalisissa systeemeissä. *Journal of Early Childhood Education Research*, 12(3), 181-213. <https://doi.org/10.58955/jecer.129554>
- Teräs, M., & Toiviainen, H. 2014. Kehittävä teema-analyysi kasvatustieteen tutkimusmenetelmänä. *Aikuiskasvatus*, 34(2), 84–95.
<https://journal.fi/aikuiskasvatus/article/download/94084/52762>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Varhaiskasvatus. 2024. Opetushallitus.
<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatus>
- Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540>
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Opetushallitus.
<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/varhaiskasvatussuunnitelmien-perusteet>
- Veivo, L. & Mäntykivi, K. 2021. Pedagoginen konsultaatio osana erityisopettajan työtä. *e-Erika*, 21(1), 16–22. <https://journals.helsinki.fi/e-erika/article/view/1588>
- Viittomakieliset lapset varhaiskasvatuksessa ja esiopetuksessa, 2018. Opetushallitus, oppaat ja käsikirjat 2018:9a

Liitteet

Liite 1. Haastattelukutsu

Hei!

Opiskelen Turun yliopistossa kasvatustieteitä ja pääaineeni on erityispedagogiikka. Sivuaineinani ovat opettajan pedagogiset sekä erityisopettajan opinnot, ja näiden myötä valmistuessani olen pätevä erityisopettaja. Olen edennyt opiskeluissani kandidaatintutkielman tekoon asti ja haluaisinkin haastatella teitä siihen.

Kandidaatintutkielmani aiheena on ”Varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkemyksiä konsultoinnista osana työnkuvaa”. Tutkimukseni tarkastelunäkökulma on konsultoivaa työtettä harjoittavien omat näkökulmat työhön. Kiinnostukseni aiheeseen liittyy omaan päämääräni koulutuksessani, koska tavoitteenani on valmistuttuani tehdä töitä konsultoivana erityisopettajana. Tämän lisäksi koen työtteen tutkimisen ja esille tuomisen olevan tärkeää erityisopetuksen työalan kehittymisen kannalta.

Haastattelu tutkielmaani tapahtuisi kasvotusten tai Microsoft Teamsin kautta ja kestäisi noin tunnin. Haastattelu perustuu avoimiin kysymyksiin, joiden vastaukset anonymisoidaan tutkimuksessani. Kysymykset saat tarkasteltaviksi etukäteen. Tarkoitukseni on äänittää haastattelu tutkimuksen työstämistä varten ja tämän jälkeen se hävitetään. Kandidatututkielman teko sitoo ehdottomaan salassapitovelvollisuuteen.

Kerron mielelläni tutkimuksestani lisää, jos osallistuminen sopii aikatauluunne.

Ystävällisin terveisin,

Rebekka Raula

Turun yliopisto

Ohjaaja: Henna Pirhonen hemapi@utu.fi

Liite 2. Tietosuojailmoitus

Tietosuojailmoitus

1 (3)

EU:n yleinen tietosuoja-asetus,
artiklat 13 ja 14

1. Rekisterin nimi	Varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkemyksiä konsultoinnista osana työnkuvaa
2. Rekisterinpitäjä	Rebekka Raula, 0445915101, rebekka.m.raula@utu.fi Turun yliopisto, kasvatustieteiden laitos, Assistentinkatu 5, 20500 Turku
3. Vastuuhenkilön yhteystiedot	Rebekka Raula, 0445915101, rebekka.m.raula@utu.fi
4. Tietosuojavastaavan yhteystiedot	DPO@utu.fi +358 29 450 4361
5. Henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja käsittelyn oikeusperuste	<p>Tutkimuksessa kerätään haastatteluja, joissa kysytään varhaiskasvatuksen erityisopettajien näkemyksiä konsultoinnista osana työnkuvaa. Sähköpostiosoitteita käytetään haastattelukutsun lähettämiseen. Haastatteluissa kerätään tietoa erityisopettajien omista kokemuksista konsultoinnista osana työnkuvaa.</p> <p>Henkilötietojen EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 6 artiklan mukaisena käsittelyperusteena on <i>(rasti vain yksikohta)</i></p> <p>☒ käsittely on tarpeen tieteellistä tutkimusta varten (yleinen etu 6 art. 1 a-kohta)</p> <p>☐ rekisteröity on antanut suostumuksensa henkilötietojen käsittelyyn (suostumus 6 art. 1 e-kohta)</p> <p>☐ muu mikä _____</p>
6. Käsiteltävät henkilötietoryhmät	Rekisteriin talletetaan rekisteröidystä seuraavia tietoja Sähköpostiosoite, kotimaa, näkemyksiä konsultoinnista osana työnkuvaa.
7. Henkilötietojen vastaanottajat ja vastaanottajaryhmät.	Tietoja ei siirretä eikä luovuteta tutkimusryhmän ulkopuolelle.

8. Tiedot tietojen siir- rosta kolmansin mai- hin	Henkilötietoja ei luovuteta EU:n tai Euroopan talousalueen ul- kopuolelle.
9. Henkilötietojen säilyt- tämisäika tai sen määrittämisen kriteerit	Haastattelunauhoitteista kirjoitetaan tekstitiedostot. Samalla tutkimusaineisto anonymisoidaan, jolloin tiedostoon ei jää suo- ria henkilötietoja. Haastattelunauhoitteet poistetaan. Henkilötietoja säilytetään enintään 1.10.2024 asti, jonka jäl- keen aineisto on anonymisoitu. Anonymisoitu tutkimusaineisto säilytetään pysyvästi. Litteroidut ja anonymisoidut haastatteluaineistot arkistoidaan tietoturvalli- sesti myöhempää tutkimuskäyttöä varten.
10. Rekisteröidyn oikeu- det	Rekisteröidyllä on oikeus pyytää pääsy häntä itseään koskeviin henkilötietoihin sekä oikeus pyytää tietojensa oikaisemista tai poistamista taikka käsittelyn rajoittamista tai vastustaa niiden käsittelyä. Oikeutta henkilötietojen poistamiseen ei sovelleta tieteellisessä tai historiallisessa tutkimustarkoituksessa silloin, kun poisto-oikeus todennäköisesti estää tai vaikeuttaa käsitte- lyä. Rekisteröidyllä on oikeus tehdä valitus valvontaviranomaiselle. Yhteyshenkilö rekisteröidyn oikeuksiin ja velvollisuuksiin liitty- vissä asioissa on Turun yliopiston tietosuojavastaava, yhteys- tiedot ilmoituksen alussa.
11. Tiedot siitä, mistä henkilötiedot on saatu	Haastattelukutsujen lähettämiseksi on haastateltavien sähkö- postiosoitteet kerätty kuntien omilta sivuilta. Muut tiedot kerä- tään suoraan haastattelututkimukseen osallistuvilta.

Tietosuojailmoitus

3 (3)

EU:n yleinen tietosuoja-asetus,
artiklat 13 ja 14

12. Tiedot automaattisen päätöksenteon ml. profiloinnin olemassaolosta	Tietoja ei käytetä automaattiseen päätöksentekoon tai profiloinnin tekemiseen.
--	--

Liite 3. Haastattelurunko

1. Mitä työpäivääsi kuuluu konsultoivana erityisopettaja varhaiskasvatuksen kentällä?
2. Millä tavoin konsultoiva työote arkipäivässäsi ilmenee?
3. Millaista osaamista tarvitaan työssäsi?
4. Mitä konsultointitilanteessa tapahtuu?
5. Miten valmistaudut konsultointi tilanteisiin?
6. Ketä konsultointitilanteessa on mukana?
7. Millainen on mielestäsi onnistunut konsultaatio?
8. Millaisia vaikutuksia konsultoinnilla on lasten kehitykseen, kuten nivelvaiheisiin?
9. Millaisia vaikutuksia konsultoinnilla on työyhteisöön?
10. Millaisia vaikutuksia konsultoinnilla on yhteistyöhön huoltajien kanssa?